

ПРЕГЛЕД ДЈЕЛОВАЊА ПАРАВОЈНЕ ФОРМАЦИЈЕ ХОС ЗА ВРИЈЕМЕ ГРАЂАНСКОГ РАТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Анстракт: Питања из скорије прошлости, нарочито период разбијања СФРЈ и грађанског рата, у српској историографији још увијек нису обрађена на задовољавајући начин, штавише, веома мало се и писало о овим темама. Рад који је пред читаоцем даје преглед, на основу доступне архивске грађе, дјеловања паравојне организације ХОС, коју је створила Хрватска странка права као своју страначку војску, а која је била састављена од Хрвата и муслимана.

Кључне ријечи: Хрватска странка права, Хрватске обрамбене снаге, Доброслав Парага, Блаж Краљевић, усташе, тзв. Армија БиХ, злочини над Србима, грађански рат у БиХ.

Увод

Разбијање Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) почетком деведесетих година XX вијека избацило је на површину све авети прошлости које су у социјалистичкој Југославији гуране под тепих у настојању се изгради или, боље рећи, наметне идеологија "братства и јединства". Геноцид над Србима почињен током Другог свјетског рата, који су спровеле власти и институције Независне Државе Хрватске (НДХ), комунистичке власти су настојале што мање истицати, што је довело до изостанка покајања оних који су починили геноцид, као и извињење истих српском, јеврејском и ромском народу за злодјела својих сународника.

Смиља Аврамов је у једној реченици можда и најбоље описала однос комунистичких власти према геноциду над Србима и починиоцима тог геноцида: "У мрачним скровиштима наше поробљене прошлости родило се интелектуално потомство усташа, нациста и балиста, које ће одиграти кључну улогу у злочинима 1991–1995, и касније".¹

Ову теорију поткрепљују догађаји који су претходили распаду СФРЈ, као и дешавања током грађанског рата у Југославији. Највећи потрес и изазов комунистичкој власти и идеологији "братства и јединства" проузроковао је хрватски Масовни покрет (Маспок), који је почео расправом о језику током

¹ Смиља Аврамов, *Геноцид у Југославији 1941–1945, 1991...*, књига прва, Београд 2008, 10.

друге половине шездесетих година XX вијека у СР Хрватској. Покрет су водили хрватски интелектуалци, многи политичари и студенти. Свој зенит Маспок је имао 1970–71, када је Тито процијенио да је покрет отишао предалеко, те је смијенио хрватско политичко руководство и покрет угушио. Хрватски студенти су током трајања Маспока тражили да се Хрватска, као суверена држава, прими у Уједињене нације, а пароле које су се могле чути, између осталих, биле су: "Друже Тито, љубим те у чело, дај обуци усташко одијело" или "Срби у Србију, комунисти у Русију, а ко носи 'У' нек остане ту".²

Почетак сукоба у СФРЈ пратила је и рехабилитација клерофашистичких и антисрпских идеја и организација. Многи чланови из усташке емиграције почели су долазити у Хрватску и Босну и Херцеговину, организујући терористичке групе и паравојне формације. Један од њих био је Лудвиг Павловић, припадник усташке терористичке групе "Радуша", који је био осуђен због терористичких напада у СФРЈ 1972. године. Он је са својом терористичком групом направио засједу 18. септембра 1991. моторно-оклопној колони ЈНА на путу Дувно–Посушје, којом приликом је један војник погинуо а један рањен.³ Војска је узвратила, разбивши терористичку групу, а сам Павловић је убијен. Њега је посмртно одликовао Фрањо Туђман, што говори о сарадњи хрватског политичког врха са усташком емиграцијом.

И муслимани су рехабилитовали своју нацистичку прошлост, па је тако формирана јединица која је носила назив по СС Ханцар дивизији из Другог свјетског рата. У једном документу Ханцар дивизије из августа 1992. године, обраћају се Министарству обране Хрватске, које моле "за слободан рад Логистичке базе (Ханцар Дивизије – Б. Р.) Ребровац ЗА која се налази у Загребу". Унапријед захваљују "уз хрватски поздрав *За дом спремни*".⁴

Највећа војна формација која је отворено истицала усташко наслеђе и испољавала мржњу према Србима носила је назив Хрватске обрамбене снаге (ХОС). Јединице ХОС-а ратовале су и у Хрватској и у БиХ, а у њеним редовима, поред Хрвата, био је и значајан број муслимана.

² Душан Т. Батаковић, *Срби у Југославији 1918–1991*, Нова историја српског народа, Београд 2000, 362–363

³ *Stručni tim za prikupljanje i obradu dokaza o zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava*, стр. 4, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Бања Лука, Дувно, несређена грађа

⁴ *Republika Bosna i Hercegovina, Oružane snage Bosne i Hercegovine, Povjereništvo za Hrvatsku – Zagreb, Logistička baza "Handžar divizije" – Albansko-sandžačke brigade i istureno odjeljenje "Handžar divizije"* Lukavac, broj 15/92, Zagreb 6.8.1992, Републички Центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Бања Лука, Армија БиХ – XXI БиХ

Настанак ХОС-а

Након увођења вишестраначког система у СФРЈ настале су и странке које су се отворено залагале за одвајање појединих република од Југославије, али и странке које су његовале политику нетрпељивости према одређеним нацијама или религијама. Странке у Хрватској почињу се тајно формирати од група домаћих политичких истомишљеника и повратника из иностранства. Тако је 19. јануара 1989. године, на тајном састанку "у једној викендици у Пљешевници", формирана Хрватска демократска заједница (ХДЗ), која је одмах на почетку означила главне црте свога политичког програма, а то је стварање хрватске државе до ријеке Дрине.⁵

Ипак, још екстремнија политичка организација, под називом Хрватска странка права (ХСП), формирана је 25. фебруара 1990. године.⁶ Странку је основао, односно, како наводе извори из ове странке, "обновио" Доброслав Парага. Сматра се да је она насљедница ХСП-а, основане још 26. јуна 1861. године, "када су у Хрватском сабору др. Анте Старчевић и др. Еуген Кватерник изложили темеље и начела праваштва".⁷

За Доброслава Парагу први пут се чуло 1980. године, још док је био студент права и теологије на загребачком универзитету. Те године је Парага организовао петицију у сврху амнестије политичких затвореника, која је упућена Предсједништву СФРЈ. Петицију су, између осталих, потписали Владо Готовац, Добриша Цесарић, Иван Супек и Фрањо Туђман.⁸

Због свога активизма Парага је дошао пред суд власти Југославије, на којем је осуђен на четири године затвора. Један од оних који је дигао глас у одбрану Параге био је и српски интелектуалац и политичар Добрица Ћосић. "Служба државне безбедности Хрватске обавештава службе државне безбедности СФРЈ и Србије: Примјеном мјере ТКПП дошли смо у посјед копија представке Одбора за одбрану слободе мисли и изражавања из Београда која је насловљена на Предсједништво СРХ и републичког јавног тужиоца СРХ, а који је у име Одбора потписао Добрица Ћосић..."⁹

Један од првих Парагиних сарадника био је Анте Парацки, који је након оснивања ХСП-а постао замјеник предсједника странке. Парацки је у вријеме *Хрватског прољећа* 1971. године био предсједник Савеза студената Хрватске, а

⁵ Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања – Историја Срба у Новом веку (1492–1992)*, Београд 2008, 556

⁶ Сајт Хрватске странке права [<http://www.hsp.hr/> *Повијест ХСП* (1.7.2016)]

⁷ Исто

⁸ V. Veselinović, *Obnavljanje i djelovanje Hrvatske stranke prava, 1990–1992*, *Politička misao*, god. 51, br. 2, Zagreb 2014, 56

⁹ Вечерње новости Online, *Парага сведочи против Срба*, објављено 16.4.2002. године, приступљено 1.7.2016.

након неуспјеха *Хрватског прољећа* је осуђен на три године затвора у Лепоглави.¹⁰

Хрватска странка права заступала је политику отцјепљења Хрватске од СФРЈ и успостављање "слободне и самосталне хрватске државе на етничком и повијесном подручју хрватског народа и народа који с њим у заједници живи, те придобивање потпоре одлучујућих свјетских чимбеника за тај програм", а своје идеолошке основе црпила је из шовинизма и србофобије, угледајући се у томе на дјело и идеје Анте Старчевића и усташки покрет из Другог свјетског рата, којем се отворено дивила, а њени чланови користили су усташке крилатице, као што је "За дом спремни".

Сам Парага је говорио позитивно и са усхићењем о Независној Држави Хрватској из Другог свјетског рата, која је била савезница нацистичке Њемачке и фашистичке Италије, и у којој је почињен геноцид над Србима, и "завјетовао се да ће поновно испунити правашку дужност и ускрснуће НДХ од Сутле до Дрине".¹¹ Врх ХСП донио је 13. јуна 1991. године у Хотелу "Bigeste" у Љубушком "Липањску повељу о обнови и успостави Независне Државе Хрватске на цјелокупном повијесном и етничком простору са источним границама Суботица, Земун, Дрина, Санцак и Бока Которска".¹²

Након избијања сукоба у Словенији и Хрватској током 1991. године, ХСП је почео са организовањем паравојних формација од својих присталица и симпатизера. У почетку су ове формације носиле назив Хрватски обрмбени савез, да би убрзо промијениле име у Хрватске обрмбене снаге (ХОС). Парага и Парадик су на конференцији за новинаре 19. јула 1991. истакли: "Ми у ХСП-у престајемо бити само политичари и постајемо војници. Извршили смо припреме за обрану Хрватске и хрватског народа и свјетска и домаћа јавност ускоро ће се увјерити у нашу снагу",¹³ тако да би се овај датум могао узети за дан када је званично основан ХОС.

Хрватска странка права дјеловала је и имала развијену политичку структуру и у БиХ а, како је писало у страначким приступницама, залагала се за "хрватски национално-државни суверенитет на цјелокупном повијесном и етничком простору без којег нема остварења вишестољетних тежњи хрватског народа", и њој је приступио, поред Хрвата, и значајан број муслимана.¹⁴ Крајем 1991. године и у БиХ се оснивају јединице ХОС-а. Према изјави Петра Мајића пред судом БиХ за ратне злочине, огранак ХОС-а за Херцеговину је основан

¹⁰ V. Veselinović, наведено дјело, 57

¹¹ Исто, 65

¹² Исто, 67

¹³ Исто, 68

¹⁴ Архива Републичког Центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, ID 24068, ID 24069, ID 24070, ID 24071, ID 24072

18. децембра 1991. године у Љубушком.¹⁵ Са друге стране, Велимир Веселиновић у своме раду наводи да је ХОС у Херцеговини организован 3. јануара 1992. године у Љубушком, а за Босну да је ХСП основао Ратни штаб ХОС-а у Зеници, под командом Младена Холмана, те да је ХОС у БиХ располагао са око 5.000 војника.¹⁶

ХОС у Босни и Херцеговини

Након оснивања ратних штабова ХОС-а за Херцеговину и Босну почели су да пристижу добровољци из редова хрватског и муслиманског становништва у БиХ, али и из Хрватске и иностранства. Због њихове бруталности и његовања усташке традиције, политички врх Хрватске је настојао да прикрије дјеловање ХОС-а у БиХ, али је сам Парага 10. јуна 1992. године у Загребу потврдио да се њихове јединице боре и на подручју БиХ.¹⁷

За Главни штаб ХОС-а у Љубушком били су везани регионални штабови у Мостару, Чапљини и Стоцу, а на тим подручјима већ су у периоду фебруар–март 1992, постојале формације ХОС-а јачине батаљона.¹⁸

Организација ХОС-а у Херцеговини, према ријечима свједока Петра Мајића, састојала се од четири батаљона ("бојне") подијељена по регијама, и то: "(1) прва бојна у Љубушком, (2) друга бојна у Мостару, на челу са Винком Мартиновићем зв. 'Штела', (3) трећа бојна Томиславград, Ливно, за које су били задужени Иван Марић и Мате Шукан, (4) бојна је била у Чапљини..."¹⁹, а замјеник главнокомандујућег ХОС-а за Херцеговину Блажа Краљевића био је Ивица Приморац.²⁰ Главнокомандујући ХОС-а у Зеници био је бригадир Младен Холман, чији је замјеник био Јордан Остојић.²¹ Командовање ХОС-ом у Јајцу било је у рукама Енеса Пештовића²² и Антониа Ћорића,²³ док је у Тузли ХОС предводио Јосип Билош²⁴ а у Бусовачи и Витезу Дарко Краљевић.²⁵ Глав-

¹⁵ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić, Predmet br. S1 1 K 009124 12 Kri, str. 70

¹⁶ V. Veselinović, наведено дјело, 71

¹⁷ *Хронологија догађаја фебруар 92 – децембар 92, Деценија страдања српског народа*, Нови Сад 2000, 318

¹⁸ Presuda Suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić, Predmet br. S1 1 K 009124 12 Kri, str. 74

¹⁹ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić, Predmet br. S1 1 K 009124 12 Kri, str. 70

²⁰ Исто, 72

²¹ Исто

²² Исто

²³ НОС, *Za dom spremni, Ratni stožer Jajce*, 70101 Jajce, R. Marijanca bb; РЦИРЗ, *Јајце XII–1–3*

²⁴ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić, Predmet br. S1 1 K 009124 12 Kri, str. 72

²⁵ Исто

ни штаб ХОС-а био је у Загребу, а његово Истурено командно мјесто (ИКМ) у Сплиту.²⁶

ХОС Херцеговине покривао је територију "од Неума до Ливна, укључујући Мостар", а ХОС Босне покривао је централну Босну, иако је располагао са малим снагама.²⁷ Како је ХОС био војно крило ХСП, тако су и његове формације из БиХ биле подређене политичком и војном крилу ХСП-а у Загребу и Сплиту. Врховни командант свих формација ХОС-а био је Доброслав Парага, који је уједно био и предсједник ХСП-а.²⁸

Једна од првих већих акција ХОС-а БиХ је била заузимање Купреса 3. априла 1992, које су извршиле регуларне војне јединице Хрватске, ХОС-а и локалних муслиманско-хрватских паравојних формација. Том приликом су почињени страшни злочини над српским становништвом.²⁹

Хосовци су се залагали за хрватско-муслиманску сарадњу у борби против српске војске и за преузимање власти у цијелој БиХ, која би се имала повезати са Хрватском у једну државу. Хрватска странка права истицала је крилатицу "Хрватска до Дрине, Босна до Јадрана",³⁰ тако да је ХОС одмах на почетку сукоба у БиХ ушао у савез са тзв. Армијом БиХ, што многи из Хрватске војске у Хрватској и БиХ нису одобравали. Сам Парага је послао једно писмо Алији Изетбеговићу, у којем каже да "ХОС, као оружана формација, признаје заповједништво Армије БиХ и врховно заповједништво Алије Изетбеговића".³¹ Овакво опредјељење челника ХСП-а и ХОС-а довело је до прилива муслиманских добровољаца у јединице ХОС-а. Тако је, на примјер, ХОС у Стоцу у почетку био састављен од скоро 90% муслиманских припадника.³²

Главномандујући ХОС-а за Херцеговину Блаж Краљевић, којег је на ту функцију поставио Парага, своје јединице је сврстао под врховну команду тзв. Армије БиХ, која је прихватила хосовце као дио своје војске, чиме је Краљевић постао један од генерала тзв. Армије БиХ.³³ Неки од припадника ХОС-а свједочили су да је Алија Изетбеговић чак дијелио чинове у ХОС-у.³⁴

О заједничким акцијама ХОС-а и тзв. Армије БиХ познато нам је неколико извора, као што је допис којег је командант тзв. Територијалне одбране општине Хаџићи Мирсад Ћатић упутио Блажу Краљевићу, у којем му захваљу-

²⁶ Исто, 30

²⁷ Свједочење Ивице Приморца, замјеника главномандујућег ХОС-а за Херцеговину Блажа Краљевића; разговор водила Лада Пуљизевић, Сплит, јул 2005, 16/42

²⁸ Исто, 6/42

²⁹ Ратни злочини у БиХ почињени према Србима и ЈНА прије оружаних сукоба и током 1992. године, Документациони центар Републике Српске, Бањалука 2001, 57

³⁰ V. Veselinović, наведено дјело, 71

³¹ Свједочење Ивице Приморца..., 18/42

³² Свједочење Станка Приморца Ћанета, једног од команданата ХОС-а, Љубушки, новембар 2005, 29/56

³³ Свједочење Ивице Приморца..., 17/42–18/42

³⁴ Свједочење Ивице Томића, једног од команданата ХВО-а, Загреб, март 2006, 12

је за учешће у борби јединица ХОС-а на страни тзв. Армије БиХ у општинама Илиџа, Храсница и Хаџићи.³⁵ Хосовци и тзв. Армија БиХ су сарађивали и у Мостару, па тако постоји споразум с почетка августа 1992. између Блажа Краљевића и Армина Похаре, приликом којег је договорено да ХОС "уступа војарну у Дретељу Армину Похари за обуку муслиманске јединице".³⁶ Срби из Мостара који су током априла 1992. године хапшени и мучени у логорима свједоче да су, поред војника са ознакама ХОС-а, заједно с њима хапшења спроводили и војници са ознакама тзв. Армије БиХ ("љилијани").³⁷

Јединице ХОС-а, иако су због својих идеја и тога што су фактички били страначка војска, долазиле у сукоб са другим хрватским формацијама, ипак су сарађивале и са ХВ и ХВО, као приликом већ поменутог освајања Купреса или операције "Чагаљ".³⁸

Блаж Краљевић је био један од најекстремнијих припадника ХОС-а који је отворено величао усташе и њихове злочине над Србима. У интервјуу норвешком новинару Хенрику Ховланду, објављеном у норвешком недељнику *Дагбладет* крајем августа 1992. под насловом "Усташе живе", јасно је исказао своја проусташка осјећања и шта мисли о Србима: "Човјек може да одобрава или не то што се догодило у току Другог свјетског рата, али чињеница је да су нам усташе дале Независну Државу Хрватску... Истина је да су многи Срби били убијени. Не толико колико су касније истицали комунисти, али било их је на хиљаде. Грешка усташа је у томе што су требали побити више. Тако не бисмо имали проблема које сада имамо... У јануару идуће године Босна и Херцеговина мора бити чиста. Срби морају нестати! ХОС постаје јачи сваки дан. Ми само чекамо да будемо довољно јаки да преуземо контролу над Босном и Херцеговином".³⁹

Хенрик Ховланд је током свједочења пред судом БиХ за ратне злочине истакао да је Краљевић имао хушкачку и фашистичку реторику и да је у преговорима са врхом тзв. Армије БиХ заступао идеју о јединственој БиХ. Према свједоку, Краљевић је овим настојао "придобити муслиманско руководство" на страну ХОС-а, у чему је, како тврди Ховланд, имао успјеха.⁴⁰

³⁵ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić, Predmet br. S1 1 K 009124 12 Kri, str. 27, 74

³⁶ Извјешће, Хрватско вијеће обране Херцег Босне, Служба сигурности, 3. коловоз 1992, бр. 02–14 92, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, несређена грађа

³⁷ Лична изјава 88/00828, С. Б., *Страдање Срба у Мостару и долини Неретве*, приредила Душица Бојић, Београд 1996, 152

³⁸ *Заповјед за нападну операцију Бр. 1*, ГС Хрватске војске, Заповједништво Јужног војишта, ИЗМ Плоче, Класа: 8/92–01/119, Ур. број: 1080–01–01–92–1; преузето из књиге Јанка Бобетка *Све моје битке*, Загреб 1996, 254

³⁹ М. Тохол, *Црна књига II, Патње Срба у Босни и Херцеговини 1992–1995*, Цетиње 2000, 41

⁴⁰ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić..., 101

Срби из Херцеговине који су преживјели мучења у логорима ХОС-а свједоче да су припадници те формације себе јавно декларисали као усташе. Једна Српкиња, описујући своје хапшење, свједочи како јој се један хосовац током хапшења представио ријечима: "Ја сам усташки часник Миро Хрстић, знаш ли ти ко су усташе?" Поменути Миро Хрстић био је замјеник команданта за безбједност при ХОС-у и један од главних људи задужен за привођење Срба у логоре.⁴¹

Проушашка оријентација ХОС-а била је видљива и по обиљежјима у њиховим логорима, у којима је по зидовима исцртавано слово "У" и качене слике Анте Павелића, предводника усташког покрета и поглавника НДХ-а.⁴² Усташко слово "У" носили су многи припадници ХОС-а на капама и униформама, а Парага је на једном предизборном скупу 1992. године стао у заштиту овог симбола: "ХОС с правом носи слово У, које су носили и наши дједови и баке 1941. године".⁴³

Екстремизам и одбијање ХОС-а да се стави под команду ХВО-а довели су до убиства Блажа Краљевића 9. августа 1992. године,⁴⁴ које је организовао ХВО, што је умало довело до отвореног сукоба између ХОС-а и ХВО-а. Из Хрватске је умјесто Краљевића на командно мјесто ХОС-а Херцеговине 13. августа 1992. постављен Миле Дедаковић "Јастреб", а у исто вријеме постојале су дојаве да у самом ХОС-у почиње дијељење на хрватски и муслимански дио. Како би смирио тензије између ХОС-а и ХВО-а, у Херцеговину 16. августа 1992. долази главнокомандујући ХОС-а из Загреба Анте Пркачин.⁴⁵

Ипак се тензије нису могле смирити тако лако, а вођство ХОС-а Херцеговине обратило се Врховној команди тзв. Армије БиХ како би се ријешило њихов статус. ХОС-у је одговорено 4. септембра 1992. године, којом приликом је речено да све формације које признају тзв. Предсједништво Р БиХ сматрају дијелом тзв. Оружаних снага Р БиХ.⁴⁶ Ипак, нису сви хосовци били расположени да се утопе у тзв. Армију БиХ, него су се подијелили по националној линији. Већина муслимана ушла је у јединице тзв. Армије БиХ, док је већина Хрвата прешла у ХВО. Наредбом ХВО-а од 4. септембра 1992, ХОС у Мостару морао се ставити под команду ХВО-а, при чему је добио зону одговорности и дјеловања.⁴⁷

⁴¹ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić..., 81

⁴² Душан Зуровац, *Записи из Мостарске тамнице*, Београд 1996, 69

⁴³ V. Veselinović, наведено дјело, 70

⁴⁴ Свједочење Ивице Приморца..., 38/42

⁴⁵ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić..., 76

⁴⁶ Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić..., 73

⁴⁷ *Заповијед*, Оперативна зона југоисточна Херцеговина, дј. број:457/92, Мостар 4.9.1992.

Вођство ХСП-а БиХ се није мирило са овом ситуацијом, па је мостарски огранак ове странке, након састанка челника странке из Мостара, Зенице, Посушја, Јајца, Вареша, Бугојна, Бусоваче и Сарајева, 28. септембра 1992. објавио Приопћење за јавност ХСП-а, у којем је, између осталог, затражена одговорност чланова ХСП-а и ХОС-а који су напустили ове двије организације.⁴⁸

Младен Холман је ХОС Босне ставио под команду ХВО-а централне Босне. Потписник овог споразума у име ХВО-а био је командант Оперативне зоне Средња Босна Тихомир Блашкић.⁴⁹ Блашкић ће у августу 1992. године постати главнокомандујући ХВО-а, са центром у Мостару.⁵⁰

Закључак

Распад СФРЈ изнио је на површину све националне нетрпељивости и несугласице које су за вријеме комунистичке власти "гуране под тепих", илуструјући колико је политика "братства и јединства" била вјештачка и неодржива. Почетком деведесетих година XX вијека формирају се странке и организације које су његовале шовинистичке и пронацистичке идеје из Другог свјетског рата. Једна од најекстремнијих странака била је Хрватска странка права (ХСП), која је његовала усташку традицију и залагала се за хрватску државу чија би источна граница била ријека Дрина.

ХСП је формирао и своју страначку војску под називом Хрватске обрабене снаге (ХОС), чији су припадници починили страшне злочине над српским цивилима и војницима. ХОС се борио и у Хрватској и у БиХ, а најутицајнији је био у западној Херцеговини, са центром у Љубушком. У његовим редовима, поред Хрвата, било је доста и муслимана. Одбијао је да се стави под команду хрватске војске из БиХ, а био је у савезу са тзв. Армијом БиХ, у чији је састав фактички улазио. За свог врховног команданта у БиХ хосовци су сматрали Алију Изетбеговића.

Због екстремних ставова и политике коју је ХСП водио, као и одбијања да уђе у састав хрватске војске у БиХ, ХОС је дошао у сукоб са Хрватским вијећем обране (ХВО). Девог септембра 1992. године ХВО је ликвидирао главну личност ХОС-а у БиХ генерала Блажа Краљевића, те присилио ХОС да се стави под њихову команду. Хрватски дио ХОС-а ушао је у састав ХВО-а, док је муслимански ушао у састав тзв. Армије БиХ.

⁴⁸ *Приопћење за јавност*, Хрватска странка права Загреб, Повјереништво Херцеговина, ХСП-а, Огранак Мостар, рег. број: 56/9, Мостар 28.9.1992.

⁴⁹ *Presuda suda Bosne i Hercegovine protiv Ivana Zelenike, Srećka Hercega, Ediba Buljubašića, Ivana Medića i Marine Grubišić-Fejzić...*, 75.

⁵⁰ Међународни кривични суд за бившу Југославију, Тужитељ међународног суда против Тихомира Блашкића, Друга измијењена оптужница, Предмет бр. ИТ-95-14-Т

Boris Radakovic

An Overview of Croatian Defense Forces (HOS) Activities
During the Civil War in Bosnia and Herzegovina

Summary

The Croatian Party of Rights, under the leadership of Dobroslav Paraga, was the most notorious follower of the Ustasha ideology and regime from the Independent State of Croatia during the World War II. The party was restored in 1990 and it had its own army, called Croatian Defense Forces (Hrvatske odbrambene snage - HOS). This paramilitary force was a part of the Croatian extremist policy with the goal to establish an eastern border of Croatia on the Drina river, which presupposed extermination and expulsion of Serbs from Croatia and Bosnia and Herzegovina. The HOS units in Bosnia and Herzegovina consisted of Croats and Bosnian Muslims. They refused to be under the command of Croatian Defense Council (Hrvatsko vijeće obrane – HVO), i. e. Army of Croats in Bosnia and Herzegovina. The HOS members considered Alija Izetbegovic to be their supreme commander. Due to such attitudes, a HOS commander in Bosnia and Herzegovina Blaz Kraljevic was assassinated in September 1992 and HOS members were forced to integrate either in HVO (Croats) or in so called Army of Bosnia and Herzegovina (Bosnian Muslims). HOS perpetrated many war crimes against Serbs in Bosnia and Herzegovina.